

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Т.М. Ратошнюк¹, А.О. Соколова²

кандидати економічних наук

*¹Інститут сільського господарства Полісся НААН
Київське шосе, 131, м. Житомир, 10007, Україна*

*²Волинська державна сільськогосподарська дослідна станція
Інституту картоплярства НААН*

с/мт Рокіні Луцького р-ну Волинської обл., 45626, Україна

e-mail: ¹viktor.ratoshnyuk@ukr.net, ²alla.sklyva06@gmail.com

ORCID: ¹0000-0002-1097-0874, ²0000-0003-0194-6706

Надійшла 6.05.2021

Мета. Розробити та обґрунтувати науково-організаційні засади й практичні рекомендації щодо забезпечення конкурентоспроможності сільських територіальних громад на регіональному рівні в умовах децентралізації управління. **Методи.** У ході дослідження використано комплекс методів, що дало змогу одержати науково обґрунтовані результати. Зокрема, використано такі загальнонаукові підходи: діалектичний, системний та синергетичний, а також ряд спеціальних методів: абстрактно-логічний (методи індукції та дедукції, аналогії та зіставлення, операціоналізації понять), метод теоретичного узагальнення та аналізу й синтезу, економіко-статистичний метод (статистичне спостереження, порівняння, групування, табличний). **Результати.** Обґрунтовано теоретико-методичні засади потреби визначення конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад (ОТГ) в умовах децентралізації управління. Розкрито особливості та методичні підходи до визначення показників, які характеризують рівень конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад. Виокремлено чинники, які впливають на формування конкурентоспроможності громад у сучасних умовах і доведено потребу їх врахування під час стратегічного планування розвитку громад на перспективу. Здійснено групування ОТГ Волинської обл. за рівнем їхньої конкурентоспроможності у розрізі фактороутворювальних показників за 2019 р. Установлено, що визначальну роль у забезпеченні конкурентоспроможності територіальної громади відіграють економічна самостійність, фінансова незалежність та інвестиційна активність, формувати які можна, маючи відповідний виробничо-ресурсний та трудовий потенціали. **Висновки.** Доведено, що стратегічні орієнтири розвитку ОТГ, на відміну

від наявних, для забезпечення власної конкурентоспроможності мають бути спрямовані на: відродження людського капіталу й поліпшення умов життєзабезпечення та добробуту сільського населення; розвиток малого та середнього бізнесу в умовах децентралізації; створення сприятливого клімату для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій в економічну, соціальну та екологічну сфери сільської економіки; вдосконалення механізму формування та використання державних фінансових ресурсів, призначених для інвестування. Отримані результати, сформульовані висновки та пропозиції сприятимуть розв'язанню теоретичних і практичних проблем формування конкурентоспроможних ОТГ як ключового елементу сучасної моделі сільської економіки України.

Ключові слова: сільські території, соціально-економічний розвиток, децентралізація, органи місцевого самоврядування.

DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202107-08>

В умовах адміністративно-територіальної реформи, децентралізації влади та отримання значних фінансово-економічних повноважень новостворені територіальні громади самі визначають стратегічні орієнтири та напрями подальшого розвитку. Кожна громада має відшукати свої власні способи, щоб забезпечити збалансований та гармонійний соціо-еколого-економічний розвиток, створити для мешканців території комфортне і безпечне для життя та праці середовище, забезпечити залучення як зовнішніх, так і внутрішніх інвестицій, а також гарантувати отримання від цих інвестицій доходу. Проте багаторівнева організація сільських територій в умовах децентралізації влади, їхня складна полікомпонентна структура потребують визначення пріоритетності складових елементів і чинників, які формують конкурентоспроможність кожної територіальної громади та сільської місцевості загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню соціально-економічних проблем розвитку сільських територій присвячені наукові роботи О.М. Бородіної [2], О.Г. Булавки, Л.Ф. Драгомирецької [1], В.Д. Залізка [3], Т.А. Заяць [4], В.В. Борщевського, Ю.Е. Губені, В.К. Збарського, Т.О. Зінчук, В.І. Куценко, М.Й. Маліка [5], Л.І. Михайлової, О.М. Могильного, О.І. Павлова, І.В. Прокопи [2], К.В. Прокопищак, В.П. Рябоконя, А.П. Сави [6], М.І. Стегней, М.П. Талавирі [7], В.К. Терещенка, М.М. Тимошенка

[8], В.А. Ткачука, М.А. Хвесика, Ю.Б. Шпильової [9] та ін. Але, незважаючи на потужний доробок вітчизняної економічної науки щодо забезпечення ефективного соціально-економічного сільського розвитку, актуальними залишаються питання децентралізації влади, формування конкурентоспроможних об'єднаних територіальних громад (ОТГ), розбудови ефективної системи місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою, економічною основою яких є права сільських громад на володіння, користування та розпорядження місцевими ресурсами та землями.

Складність, недостатня вивченість і невирішеність на теоретичному, методологічному й прикладному рівнях питань формування конкурентоспроможності ОТГ в умовах децентралізації зумовили напрям дослідження, підтверджують його доцільність, визначають мету та завдання.

Мета досліджень — розробити та обґрунтувати науково-організаційні засади й практичні рекомендації щодо забезпечення конкурентоспроможності ОТГ на регіональному рівні в умовах децентралізації управління. Об'єктом дослідження є процес формування та оцінки конкурентоспроможності на прикладі Волинської обл.

Методи досліджень. У ході досліджень використано комплекс методів, що дало змогу одержати науково обґрунтовані результати. Зокрема, використано такі загальнонаукові підходи: діалектичний, системний та

синергетичний. Також застосовано ряд спеціальних методів: абстрактно-логічний, зокрема прийоми індукції та дедукції, аналогії та зіставлення, операціоналізації понять — для вивчення науково-теоретичних засад процесу децентралізації, законодавчого забезпечення та розкриття сутності методики визначення конкурентоспроможності ОТГ; метод теоретичного узагальнення та аналізу й синтезу — для вивчення, узагальнення та систематизації проблем втілення децентралізаційних заходів на сільських територіях досліджуваного регіону, написання висновків; різноманітні економіко-статистичні методи (статистичне спостереження, порівняння, групування, табличний) — під час опрацювання масиву статистичних даних і наочної візуалізації даних досліджуваних явищ.

Результати досліджень. Нині процес об'єднання територіальних громад, який здійснювався відповідно до Концепції адміністративної реформи [10, 11] в Україні, завершений. Тобто відбулося формування нових спроможних громад на всій території держави. Проте як і раніше, одним із актуальних питань залишається фінансовий аспект функціонування новостворених територіальних громад. Експертами з проблем децентралізації розроблено методику оцінки окремих показників фінансової (бюджетної) діяльності громад [12]. Запропоновано систему показників, за якими слід проводити оцінку конкурентоспроможності ОТГ. Це зумовлено тим, що для більш комплексної і всебічної оцінки слід аналізувати якомога більшу кількість фінансових показників. Крім того, окремі показники найбільш відображають ситуацію лише після закінчення бюджетного року. Рекомендується оцінювання проводити за 8-ма індикаторами (табл. 1).

Групування ОТГ рекомендують здійснювати за критерієм чисельності населення. Крім цього, міста обласного значення, у яких відбулася процедура об'єднання чи приєднання, для коректнішого порівняння слід виділити в окрему групу: *група 1* — ОТГ з чисельністю населення понад 15 тис. жителів; *група 2* — ОТГ з чисельністю населення 10–15 тис. жителів; *група 3* — ОТГ з чисельністю населення 5–10 тис. жителів; *група 4* — ОТГ з чисельністю населення

менше 5 тис. жителів; *група 5* — ОТГ міста обласного значення.

Слід зазначити, що 24 січня 2020 р. Кабінет Міністрів України затвердив Постанову «Про внесення змін до Методики формування спроможних територіальних громад» [13]. У новій редакції Методики акцент зроблено на порядку розроблення перспективних планів і формуванні спроможних громад.

В умовах децентралізації аграрний сектор Волинської обл., який вирізняється параметрами агроекосистеми, соціального капіталу та виробничо-ресурсного потенціалу, є одним з найважливіших чинників сталого розвитку сільської місцевості регіону. Досліджувані території характеризуються особливими як геополітичними, так і природно-ресурсними передумовами розвитку соціо-еколого-економічної системи та мають значні стратегічні можливості використання ґрунтово-кліматичних особливостей та природно-географічного положення для розв'язання соціально-економічних та екологічних проблем розвитку сільських територій, що має значний вплив на перебіг децентралізаційних перетворень [14].

Станом на 1.01.2020 р. на території області створено 51 об'єднану територіальну громаду. Площа ОТГ — 11802,08 км², що становить 58,59% від загальної площі території Волинської обл. Із загальної чисельності населення в області (1037,9 тис. осіб) 604,561 тис. осіб (58%) проживають в ОТГ [15].

У «Методичі формування спроможних територіальних громад», затвердженій Кабінетом Міністрів України, визначено, що спроможна територіальна громада — територіальні громади сіл (селищ, міст), які в результаті добровільного об'єднання здатні самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці [12].

За результатами проведеного дослідження встановлено, що не всі територіальні громади Волинської обл. мають у своєму

1. Методичні підходи до оцінювання фінансової спроможності територіальних громад в Україні

Показник	Економічний зміст і значення
1. Доходи загального фонду на 1-го мешканця, грн	Співвідношення обсягу надходжень доходів загального фонду без трансфертів і кількості мешканців відповідної ОТГ. Тобто у розрахунок включено лише доходи загального фонду, які мобілізуються до бюджету на відповідній території. Показник характеризує фінансовий потенціал ОТГ, спроможність забезпечувати громаду за рахунок ресурсів, які генеруються на її території
2. Видатки загального фонду на 1-го мешканця, грн	Співвідношення обсягу видатків загального фонду і кількості мешканців ОТГ. За підсумками 2019 р. із загального фонду бюджетів ОТГ України було проведено видатків на суму 57 млрд грн
3. Видатки на утримання апарату управління у розрахунку на 1-го мешканця, грн	Співвідношення обсягу видатків на утримання апарату управління, проведених за рахунок коштів загального фонду, і кількості мешканців відповідної ОТГ. Тобто показник свідчить про те, якою є «вартість» 1-го працівника управлінського апарату ОТГ для кожного жителя громади (у річному вимірі). У середньому по всіх 806 ОТГ середній рівень видатків на утримання апарату управління у розрахунку на 1-го мешканця у 2019 р. становив 943,9 грн
4. Капітальні видатки на 1-го мешканця, грн	Співвідношення обсягу капітальних видатків бюджету громади і кількості мешканців відповідної ОТГ. За підсумками 2019 р. із бюджетів 806 ОТГ було проведено капітальних видатків на суму 12,8 млрд грн. Середній обсяг видатків по всіх 806 ОТГ із розрахунку на 1-го мешканця — 1546,6 грн
5. Рівень дотаційності бюджетів, %	Рівень дотаційності бюджетів (питома вага базової/реверсної дотації у доходах загального фонду) розраховано як співвідношення обсягу базової чи реверсної дотації і загальної суми доходів загального фонду бюджету ОТГ з дотаціями, але без урахування субвенцій з державного бюджету
6. Співвідношення видатків на утримання апарату управління із фінансовими ресурсами, %	Співвідношення видатків на утримання апарату управління органів місцевого самоврядування і суми доходів загального фонду без урахування трансфертів з державного бюджету, %. У середньому по всіх 806 ОТГ середній рівень видатків на утримання апарату управління — 19,9 %
7. Питома вага заробітної плати у видатках загального фонду бюджету ОТГ, %	Під час розрахунку використано дані щодо обсягів видатків, спрямованих на заробітну плату з нарахуваннями (по всіх галузях), а також обсяг видатків загального фонду бюджету без урахування коштів, перерахованих до інших бюджетів у вигляді трансфертів, оскільки ці кошти не були спрямовані на проведення видатків на території відповідної ОТГ, а використані на утримання установ або фінансування заходів іншої громади (тієї, яка отримала такі кошти)
8. Питома вага капітальних видатків у загальному обсязі видатків, %	Частка капітальних видатків у сумарному обсязі видатків загального та спеціального фонду відповідного бюджету відповідної ОТГ. Обсяги капітальних видатків відображають спроможність ОТГ забезпечувати соціально-економічний розвиток, можливості для реалізації проєктів інфраструктурного розвитку, створення матеріальних активів або отримання відповідного соціального ефекту. У середньому, по всіх 806 ОТГ середній рівень капітальних видатків — 18 %

Джерело: складено авторами за матеріалами [12].

«арсеналі» потрібні ресурси, щоб відповідати критеріям спроможної ОТГ. З метою визначення узагальненого рівня стану розвитку кожної з ОТГ України (всього опрацьовано дані 806 громад) фахівцями

з децентралізації було проведено їх групування за рівнем конкурентоспроможності у 2019 р. за методикою, наведеною в табл. 1. Нами було виокремлено ОТГ Волинської обл., визначено середні показники

за відповідними групами та розраховано рейтинг кожної з них.

За підсумками 2019 р. із загального фонду бюджетів усіх ОТГ України було здійснено видатків на суму 57 млрд грн. Середній обсяг видатків по всіх 806 ОТГ із розрахунку на 1-го мешканця — 6861,80 грн. Аналогічний показник по громадах Волинської обл. становив у 2019 р. 6956,44 грн, що на 94,64 грн (1,4%) більше.

У середньому по всіх 806 ОТГ країни рівень видатків на утримання апарату управління у розрахунку на 1-го мешканця в 2019 р. становив 943,90 грн. У Волинській обл. загальна сума видатків на утримання управлінського апарату новостворених громад — 303526,4 тис. грн, що з розрахунку на 1-го мешканця становить 844,77 грн і менше середнього по Україні на 98,23 грн. Тобто цей показник свідчить про те, якою є «вартість» 1-го працівника управлінського апарату ОТГ для кожного жителя громади (у річному вимірі) і дає змогу порівняти управлінські витрати на 1-го мешканця в ідентичних за чисельністю населення ОТГ.

Визначено окремі показники виконання місцевих бюджетів ОТГ з чисельністю населення понад 15 тис. осіб (табл. 2). У цю групу ввійшли 3 громади — Ківерцівська, Любомльська, Любешівська, які займають відповідно 38-, 85- та 87-ме місця в Україні, а також 2 групи, в яку ввійшли ОТГ з чисельністю жителів 10–15 тис. осіб. Таких ОТГ на Волині 4: Старовижівська, Забродівська, Цуманська та Колківська. Загальний рейтинг цих ОТГ становить: 82, 94, 104, 106.

За результатами дослідження встановлено, що рівень дотаційності бюджетів ОТГ Волинської обл. в 2019 р. становив 11,4% і коливався від 22,8% у Боратинській ОТГ до 62,6% у Велимченській ОТГ. Дотаційність бюджетів розраховано так: для ОТГ, які отримують базову дотацію, — як співвідношення базової дотації до суми доходів загального фонду з урахуванням базової дотації; а для ОТГ, які перераховують реверсну дотацію, — як співвідношення реверсної дотації і суми доходів загального фонду. У середньому по 806 ОТГ України цей показник — 14,6%.

Здійснені розрахунки показників ОТГ, де чисельність населення 5–10 тис. осіб,

свідчать про те, що Підгайцівська та Боратинська громади, які ввійшли у перші 10 ОТГ України за узагальненим показником конкурентоспроможності, належать до групи 3. Для прикладу, в Підгайцівській ОТГ питома вага капітальних видатків у загальній сумі видатків (загальний та спеціальний фонди) становить 28,2%. Це найвищий показник по області. Водночас, співвідношення видатків на утримання апарату управління із сумою доходів загального фонду (без трансфертів) становить лише 9,8%. Найбільшою конкурентоспроможністю вирізняються ті ОТГ, в яких чисельність населення сягає понад 10 тис. осіб, що підтверджує потребу укрупнення дрібних ОТГ.

Для забезпечення розвитку соціальної інфраструктури у 2019 р. для Волинської обл. було виділено інфраструктурну субвенцію з Державного бюджету у розмірі 126 млн 361 тис. 300 грн, яку пропорційно розділили відповідно до площі та кількості населення між 51 ОТГ області. Всього 198 проєктів були реалізовані територіальними громадами області у 2019 р. за ці кошти. Так, найбільші суми отримали такі волинські ОТГ: Любешівська — 11,7 млн грн; Забродівська — 4,4; Вишнівська — 4,2; Колківська — 4,1; Прилісненська — 3,5; Устилузька — 3,5; Цуманська — 3,2; Рівненська — 3,1; Старовижівська — 3,1; Зимненська — 3,1; Павлівська — 3,1 млн грн.

Підсумовуючи результати об'єднання сільських ОТГ у Волинській обл. за період 2015–2020 рр., варто зазначити, що значна їх частина скористалася наданою інституційною спроможністю до ефективного самоврядування, незважаючи на різні перешкоди та відсутність досвіду роботи в умовах децентралізації. Проте існує складна соціально-демографічна та економічна ситуація на селі, і, як наслідок, мала питома вага економічно активного населення працездатного віку, здатного до реалізації запланованих стратегічних заходів щодо розвитку створених ОТГ. Водночас для досконалого оволодіння потрібним досвідом і рівнем компетенції щодо успішної реалізації одержаних повноважень у результаті децентралізаційних перетворень у фінансовій та управлінській сферах знадобиться певний час.

2. Окремі показники виконання місцевих бюджетів ОТГ Волинської обл. за 2019 р.

Назва ОТГ	Загальна характеристика		Показник								Загальний рейтинг
	Площа ОТГ, км ²	Чисельність населення на 01.01.2020, тис. осіб	1	2	3	4	5	6	7	8	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
			Група 1. 3 ОТГ з чисельністю населення понад 15 тис. осіб								
Кверцівська	186,8	17,6	3732,6	1865,7	431,9	315,6	3,0	11,6	61,2	13,9	38
Любомльська	277,0	16,0	3134,7	6576,5	807,1	1024,2	13,6	25,7	83,6	13,1	85
Любешівська	1109,0	28,5	1942,9	7188,1	706,7	847,8	30,1	36,4	78,2	10,4	87
			Група 2. 4 ОТГ з чисельністю населення понад 10–15 тис. осіб								
Старовижівська	324,0	10,9	2666,2	3261,8	619,5	840,5	17,7	23,1	72,7	19,9	82
Забродівська	334,2	10,6	1166,3	5535,4	385,3	1412,8	49,9	33,0	86,3	19,7	94
Цуманська	316,1	12,9	2297,8	5525,1	672,2	1103,6	22,8	29,8	85,7	16,4	104
Колківська	356,0	12,9	1947,8	5792,0	498,5	832,7	31,9	25,6	81,4	12,3	106
			Група 3. 26 ОТГ з чисельністю населення 5–10 тис. осіб								
Підгайцівська	82,3	8,5	12995,6	10441,7	1269,8	4187,1	-11,6	9,8	37,6	28,2	2
Боратинська	92,0	7,7	18679,3	17380,7	1677,0	5441,2	-22,8	9,0	33,5	23,3	7
Липинська	46,3	5,3	7452,0	5988,2	1275,3	2150,3	-9,4	17,1	46,5	25,7	19
Рівненська	333,2	5,6	7071,9	10075,8	1647,0	3418,5	2,8	23,3	64,6	25,1	24
Княгининівська	70,0	8,0	6101,9	6606,2	962,5	1606,3	3,2	15,8	60,6	19,0	25
Заборольська	131,0	7,7	5151,1	6800,9	1045,2	2145,9	3,8	20,3	68,2	23,3	33
Вишнівська	455,3	7,0	4661,9	7650,7	1231,6	2623,1	12,7	26,4	80,2	25,0	77
Прилісненська	391,5	5,2	3418,1	7547,1	560,0	2013,7	14,5	28,1	77,1	20,8	92
Устилузька	411,7	7,4	4356,1	6374,3	1143,9	1026,9	0,0	26,3	77,5	13,6	127
Поромівська	110,1	5,8	3592,0	5522,8	983,2	1128,9	-4,3	27,4	76,8	16,4	111
Торчинська	139,0	9,3	3375,8	5084,2	881,7	1102,9	5,2	26,1	80,7	17,4	151
Шацька	307,5	8,6	2991,3	5721,6	789,9	1152,7	15,9	26,4	80,9	16,3	160
Зимнівська	241,0	7,5	2445,9	6548,0	811,0	1401,1	27,5	33,2	82,6	17,2	170

Закінчення табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Турійська	150,5	7,7	3395,0	8411,3	895,3	154,8	4,6	26,4	83,8	3,9	178
Самарівська	257,2	5,5	1165,3	6153,6	553,8	1541,4	49,3	47,5	81,4	19,4	189
Заболотівська	253,7	9,5	1409,4	5710,2	462,5	1059,3	40,4	31,5	77,8	15,0	192
Гіркополон- ківська	90,6	7,5	2562,7	4029,9	829,4	900,7	22,4	32,4	77,1	17,7	206
Іваничівська	95,6	9,6	2615,2	5085,1	736,9	564,1	13,7	28,2	77,6	9,7	214
Павлівська	218,2	7,9	2201,7	6328,1	920,6	1214,1	29,4	41,8	85,0	15,5	215
Копачівська	179,2	5,3	2383,7	6487,8	858,8	963,8	30,6	36,0	84,1	12,6	221
Затурцівська	241,2	6,0	2626,7	6947,0	978,6	814,6	24,7	37,3	85,8	10,2	211
Голобська	298,8	8,7	2238,6	5189,7	840,1	917,9	26,4	37,5	84,5	14,5	237
Дубеченська	159,0	5,4	1273,5	5442,9	445,4	789,3	47,2	35,0	83,2	12,4	239
Головненська	223,5	6,2	1010,1	4862,2	545,0	1056,4	52,9	53,9	85,0	17,5	244
Гуто - Боровенська	301,3	5,1	5242,5	6129,2	613,5	706,4	49,8	49,3	88,1	10,2	255
Люблинецька	115,4	6,4	2158,6	4942,6	798,5	460,7	27,6	37,0	82,1	8,0	200
Група 4. 17 ОТГ з чисельністю населення до 5 тис. осіб											
Зарічанська	85,6	4,3	8070,9	5910,8	1165,0	1656,6	-5,2	14,4	60,2	21,7	22
Жидичинська	79,3	3,8	4413,5	6431,4	1155,8	1793,8	-7,7	26,2	74,8	21,0	48
Городищенська	105,1	3,6	5590,1	7651,8	1332,2	1745,2	2,5	23,8	74,7	16,1	31
Смолигівська	69,3	2,0	4960,8	6803,3	1343,1	1716,1	-6,1	27,1	74,3	19,7	59
Дубівська	125,0	3,7	4704,3	9627,7	1312,4	1479,2	-1,5	27,9	80,5	12,7	90
Оваднівська	282,4	4,8	4321,6	6625,2	1262,4	1201,5	12,7	29,2	75,3	15,1	128
Смідинська	161,2	3,1	1694,5	5422,0	708,8	1916,9	41,4	41,8	79,9	25,8	177
Тростянецька	197,1	4,4	2563,0	1414,1	918,3	726,8	28,1	35,8	73,0	33,2	195
Луківська	117,0	4,4	1746,0	5712,1	702,6	702,6	21,6	25,6	79,2	10,0	207
Литовезька	122,4	4,2	3310,7	5211,9	1285,1	959,4	0,0	38,8	79,2	15,2	206
Поворська	297,2	4,5	2133,6	5418,2	768,6	1375,1	28,3	36,5	66,4	19,8	216
Колодяжненська	308,3	4,6	2831,5	7297,9	1108,5	815,6	24,5	39,1	85,0	9,7	247
Велимченська	110,9	3,8	760,6	5106,2	322,9	1147,9	62,6	42,5	82,8	17,8	211
Війницька	186,6	3,7	2154,0	4430,2	876,7	1063,3	30,6	40,7	84,1	18,8	252
Велицька	212,0	4,0	1558,0	5604,1	943,5	1140,6	39,5	59,0	82,3	16,5	254
Привітненська	139,3	5,3	2075,0	3260,5	750,2	509,8	32,1	36,2	81,7	12,9	267
Серезовичівська	138,3	2,5	1656,3	5091,8	1023,6	861,0	41,3	61,8	85,6	14,0	282

Джерело: складено авторами за матеріалами [12, 16].

Головним ризиком наразі залишається надмірна політизація децентралізаційних змін — їхні успіхи й невдачі використовують у власних корпоративних інтересах різноспрямовані політичні сили, а перспективні плани об'єднання і розвитку сільських територіальних громад часто не відповідають інтересам і потребам їх населення. Наскільки ОТГ Волині

зможуть скористатися можливостями, що надає децентралізація для зростання їхньої участі у розвитку поселень, залежить від продуктивності взаємодії та пошуку компромісних рішень між державними органами управління, представниками сільського агробізнесу, місцевим самоврядуванням і членами локальних сільських спільнот.

Висновки

Встановлено, що визначальну роль у забезпеченні конкурентоспроможності ОТГ відіграють економічна самостійність та фінансова незалежність, формувати які можна, маючи відповідний природно-ресурсний потенціал та людський капітал. Результати проведеного групування ОТГ Волинської обл. за рівнем їх конкурентоспроможності свідчать про те, що лише поліпшення інвестиційного клімату із максимальним залученням природно-кліматичного, трудового та виробничо-ресурсного потенціалів забезпечить підвищення інвестиційної привабливості та залучення значних інвестиційних ресурсів.

Обґрунтовано, що політику децентралізації в сучасних умовах, якій характерні обмеженість фінансових ресурсів, потрібно формувати з урахуванням стану та особливостей соціально-демографічного розвитку кожної ОТГ, рівня розвитку продуктивних сил і наявних організаційно-економічних умов для забезпечення сталого розвитку. Врахування цих особливостей дасть змогу виробити основні напрями економічної діяльності в ОТГ, що забезпечать його розвиток, а розв'язання соціальних та екологічних проблем залежатиме від економічної спроможності територіальної громади.

Вважаємо, що метою стратегії соціально-економічного розвитку кожної ОТГ має бути забезпечення економічної спроможності територіальної громади, підвищення рівня і поліпшення якості життя мешканців, створення умов для гармонійного розвитку особистості та підвищення конкурентоспроможності робочої сили, а також рівня інвестиційної привабливості громад.

Установлено, що для поліпшення інвестиційного середовища на рівні ОТГ потрібно: здійснити активні заходи зі самомаркетингу, самопрезентації; проводити успішну PR компанію для співпраці громади із потенційним інвестором, наголошуючи на сильних сторонах і потенційних можливостях; брати активну участь у заходах, які пропонують різні програми підтримки сільського розвитку, в т.ч. інфраструктурна субвенція; здійснювати пошук партнерів і написання грантових проєктів співпраці як з вітчизняними, так і зарубіжними партнерами. Це вкрай важливо, оскільки формотворчим елементом у концепції конкурентоспроможності сільських територій та об'єктом політики сільського розвитку є конкурентоспроможність територіальних громад, а головним напрямом — сталий соціально-економічний та екологічний розвиток сільської економіки.

Ratoshniuk T.¹, Sokolova A.²

¹Institute of Agriculture of the Polissia of NAAS, 131 Kyivske shose, Zhytomyr, 10007, Ukraine,

²Volyn State Agricultural Experimental Station of the Institute of Potato of NAAS, vil. Rokiny, Lutsk district, Volyn oblast, 45626, Ukraine; e-mail: ¹viktor.ratoshnyuk@ukr.net, ²alla.sklyva06@gmail.com; ORCID: ¹0000-0002-1097-0874, ²0000-0003-0194-6706

Current state and assessment of the competitiveness of the united territorial communities: regional aspect

Goal. To develop and substantiate scientific and organizational principles and practical recommendations for ensuring the competitiveness of rural territorial communities at the regional level in the context of decentralization of management. **Methods.** In the

course of the research a set of methods was used, which made it possible to obtain scientifically substantiated results. In particular, the following general scientific approaches were used: dialectical, systemic and synergetic, as well as a number of special methods: abstract (methods of induction and deduction, analogy and comparison, operationalization of concepts), method of theoretical generalization and analysis and synthesis, economic statistical method (statistical observation, comparison, grouping, tabular). **Results.** Theoretical and methodological bases of the need to determine the competitiveness of united territorial communities (UTC) in the context of decentralization of management are substantiated. Features and methodological approaches to determining the indicators that characterize the level of competitiveness of the united territorial communities are revealed. The factors influencing the formation of community competitiveness in modern conditions are identified and the need to take them into account during strategic planning of community development for the future is proved. The OTC of the Volyn region was grouped according to the level of their competitiveness in terms of factor-forming indicators for 2019. It is established that the decisive

role in ensuring the competitiveness of the territorial community is played by economic independence, financial independence and investment activity, which can be formed with the appropriate production and labor potential. **Conclusions.** It is proved that the strategic guidelines for the development of OTC, in contrast to the existing ones, to ensure their own competitiveness should be aimed at: reviving human capital and improving the living conditions and welfare of the rural population; development of small and medium business in the conditions of decentralization; creating a favorable climate for attracting domestic and foreign investment in the economic, social and environmental spheres of the rural economy; improving the mechanism of formation and use of public financial resources intended for investment. The obtained results, formulated conclusions and proposals will contribute to the solution of theoretical and practical problems of formation of competitive OTC as a key element of the modern model of rural economy of Ukraine.

Key words: rural areas, socio-economic development, decentralization, local governments.

DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovysnyk202107-08>

Бібліографія

1. Драгомирецька Л.Ф. Децентралізація як чинник розвитку сільських територіальних громад. *Економічний простір*. 2019. № 141. С. 147–157. doi:30838/ P.ES.2224.100119.147.353
2. *Інклюзивний сільський розвиток в Україні*: монографія; за ред. О.М. Бородіної; НАН України, ДУ «Ін-текон. та прогнозів. НАН України». Київ, 2020. 257 с.
3. Залізко В.Д. Сільські території України: стратегічні пріоритети розвитку в контексті зміцнення економічної безпеки: монографія. Ірпінь: НУДПСУ, 2014. 502 с.
4. Заяць Т.А. Розвиток сільських поселень України в умовах децентралізації: можливості та ризики. *Demography and Social Economy*. 2017. № 3 (31). С. 48–60. doi: 10.15407/dse2017. 03.048
5. Малік М.Й., Забуранна Л.В. Розвиток сільських територій в умовах децентралізації влади. *Економіка АПК*. 2017. № 7. С. 5–14.
6. Сава А.П. Регулювання розвитку сільських територій: монографія. Тернопіль: Крок, 2018. 367 с.
7. Талавиря М.П., Горай А.О. Розвиток сільських територій в умовах децентралізації. *Економіка АПК*. 2018. №11. С. 75–79. doi:10.32317/2221-1055.201811075
8. Тимошенко М.М. Стратегія сталого розвитку сільських територій України та економічний механізм її реалізації: монографія. Житомир: Видавець О.О. Євенок, 2018. 332 с.
9. Шпильова Ю.Б. Сталий розвиток сільських територій України в умовах децентралізації влади: монографія. Київ: ПрофКнига, 2019. 308 с.
10. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
11. Концепція адміністративної реформи в Україні. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/810/98>
12. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.2015 р. №214. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF>
13. Уряд змінив методику формування спроможних громад. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12090>
14. Соколова А.О., Ратошнюк Т.М. Соціально-економічні наслідки децентралізаційних перетворень на сільських територіях: регіональний аспект. *Економічний форум*, 2020. № 2. С.56–66. DOI: doi:10.36910/6775-2308-8559-2020-2-7
15. Про затвердження перспективного плану формування спроможних громад Волинської області. URL: http://materialy.kmu.gov.ua/80abe1e0/docs/75f5a6fc/Projekt_rozporjadzhennya.pdf
16. Оцінка фінансових показників бюджетів 806 ОТГ. Рейтинг за 2019 рік. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12192>